

Dr Tadeusz Sozański

METODY I TECHNIKI BADAŃ SPOŁECZNYCH 1 i 2

II rok socjologii – studia licencjackie **stacjonarne**
Instytut Filozofii i Socjologii Akademii Pedagogicznej Krakowie
Rok akademicki 2008/2009

Cel zajęć. Oba kursy, *Metody i techniki badań społecznych 1* oraz *Metody i techniki badań społecznych 2*, stanowią dwie części jednej nierozdzielnej całości. Całoroczne zajęcia mają na celu przygotowanie zawodowe do samodzielnego prowadzenia empirycznych badań socjologicznych z uwzględnieniem wszystkich etapów procesu badawczego: od postawienia problemu, przez konceptualizację i operacjonalizację, przygotowanie narzędzi badawczych, zbieranie materiału źródłowego, po analizę danych i prezentację wyników.

Harmonogram zajęć. Ze względów organizacyjnych wykłady w I semestrze będą się odbywać co 2 tygodnie w wymiarze 4 godzin lekcyjnych (Instytut Fizyki AP, Podchorążych 2, s. 513, 15:30–18:30). Ćwiczenia będą się odbywać co tydzień w wymiarze 2 godzin lekcyjnych, w sali 2, Mazowiecka 43, grupa B: 11:00-12:30, grupa A: 12:30-14:00. **Terminy wykładów i ćwiczeń:** W1 (6/10/08); C1 (8/10/08); C2 (15/10/08); W2 (20/10/08); C3 (22/10/08); C4 (29/10/08); W3 (3/11/08); C5 (5/11/08); C6 (12/11/08); C7 (19/11/08); W4 (24/11/08); C8 (26/11/08); C9 (3/12/08); C10 (10/12/08); W5 (8/12/08); C11 (17/12/08); W6 (5/01/09); C12 (7/01/09); C13 (14/01/09); W7 (19/01/09); C14 (21/01/09); C15 (28/01/09).

Kontakt z wykładowcą. Dyżur: środa, 12:00–13:00, AP, Podchorążych 2, p. 243, tel. (12) 662 6227. Strona internetowa: www.cyf-kr.edu.pl/~ussozans/. Adres internetowy (preferowana forma kontaktu): tadsozan@ap.krakow.pl.

Zaliczenie i egzamin. Od uczestników kursu wymaga się aktywnej obecności na ćwiczeniach oraz wykonywania zadań (czytanie na bieżąco tekstów, terminowe oddawanie prac pisemnych) zadawanych przez prowadzącą ćwiczenia dr Paulę Malinowski Rubio, która ma prawo sprawdzać przygotowanie do zajęć (pisemne lub ustne kolokwia przeprowadzane indywidualnie lub zbiorowo). Warunkiem koniecznym zaliczenia ćwiczeń z *Metod i technik badań społecznych 1* jest przedstawienie na piśmie (do 14 stycznia 2009, nie później niż na ćwiczenia 13) *projektu badań*. W II semestrze głównym zadaniem będzie przygotowanie *narzędzia badawczego* (z reguły będzie to kwestionariusz wywiadu lub ankiety) stanowiącego załącznik do projektu badań. Prowadząca ćwiczenia, wziąwszy pod uwagę wyniki w I semestrze, a szczególnie projekt badań, wystawi każdemu **ocenę zaliczeniową**, która zostanie wpisana do indeksu.

Całoroczne zajęcia kończą się **egzaminem pisemnym**, który zostanie przeprowadzony przez wykładowcę w formie testu uzupełnianych zdań. Na **ocenę końcową** będzie miała wpływ **końcowa ocena zaliczeniowa** wystawiona po II semestrze z uwzględnieniem oceny zaliczeniowej uzyskanej przez studenta w I semestrze.

Ocena z testu zostanie podwyższona o 0.5, gdy końcowa ocena ćwiczeń będzie wyższa o co najmniej 1 od oceny testu (np. test – 3.0, ćwiczenia – 4.0, ocena końcowa 3.5) a obniżona o 0.5, gdy końcowa ocena ćwiczeń będzie niższa o co najmniej 1.5 od oceny testu (np. test – 4.5, ćwiczenia – 3.0, ocena końcowa – 4.0). Ocena 2.0 z testu niezależnie od wyniku ćwiczeń pociąga za sobą ocenę końcową 2.0.

Do egzaminu obowiązuje znajomość materiału z obu kursów oraz lektur zadawanych na ćwiczeniach w ciągu całego roku.

Literatura obowiązkowa. Autorski program kursu przewiduje korzystanie z wielu rozmaitych publikacji oraz własnych materiałów dydaktycznych, umieszczonych na stronie internetowej wykładowcy. Studentom zostaną udostępnione kserokopie wszystkich tekstów, wskazanych jako lektury obowiązkowe. W szczególności będą to niektóre rozdziały popularnego na całym świecie podręcznika, E. Babbie. *Badania społeczne w praktyce*. Warszawa 2003 (skrót: BABBIE), oraz teksty z różnych źródeł przedrukowane w zbiorze *Badania empiryczne w socjologii. Wybór tekstów*, t. I, II. Opracowanie: M. Malikowski i M. Niezgoda. Wyższa Szkoła Społeczno-Gospodarcza w Tyczynie 1997 (skrót: MN I/II).

Program zajęć dostosowany do harmonogramu

Metody i techniki badań społecznych 1

Wykład 1

Co to jest nauka? Podział nauk. Metodologia nauk. Osobliwości socjologii jako nauki empirycznej.

Cechy wyróżniające wiedzę naukową, nauki empiryczne i formalne, metodologia a socjologia nauki, metodologia pragmatyczna i apragmatyczna, problem naukowy, hipoteza, paradygmat, teoria, model, metoda, orientacja problemowa.

Ćwiczenia 1

Prezentacja programu zajęć. Dyskusja na temat: „Moje socjologiczne zainteresowania badawcze”.

Ćwiczenia 2

Utrwalenie wiadomości o nauce i metodologii nauk z wykorzystaniem następujących tekstów.

T. Sozański. *Co to jest nauka?* Ss. 23–50 w: J. Goćkowski, S. Marmuszewski (red.) *Nauka. Tożsamość i tradycja*. Kraków 1995 (MN I: 5–34 lub www.cyf-kr.edu.pl/~usozans/nauka.pdf)
• J. Topolski. *Metodologia historii*. Warszawa 1973, r.I (Przedmiot metodologii nauk): 15–31.

Wykład 2

Elementarne czynności naukotwórcze. Fundamentalna rola zmiennych.

Termin naukowy, definicja, klasyfikacja, typologia, pomiar, jednostka analizy, zmienna, podziały zmiennych według różnych kryteriów. Notatka do części drugiej wykładu jest dostępna w pliku *zmiennie.pdf* na stronie internetowej wykładowcy.

Ćwiczenia 3

Definiowanie terminów naukowych. Zmienne. Na ćwiczenia należy przygotować po kilka niebanalnych przykładów zmiennych).

S. Nowak. *Metodologia badań społecznych*. Warszawa 1985, początek rozdziału III (Definiowanie pojęć i dobór wskaźników w badaniach), 124–138 • G. Babiński. *Wybrane zagadnienia z metodologii socjologicznych badań empirycznych*. Kraków 1980, r.III (Zmienne i ich rola w badaniach socjologicznych): 35-63 (MN I: 249-272).

Ćwiczenia 4

Projektowanie badań. Typy badań empirycznych.

BABBIE, r. 4 (Plan badań): 109–138.

Wykład 3

Etapy procesu badawczego. Projektowanie badań. Typy badań empirycznych.

„Od projektu do raportu”, przedmiot, temat i problematyka badań, konceptualizacja, operacjonalizacja, badanie weryfikacyjne i eksploracyjne, eksperymentalne i korelacyjne, przekrojowe i dynamiczne, przykładowy projekt badań.

Ćwiczenia 5

Na ćwiczenia te studenci powinni przygotować wstępne sformułowania własnych problemów badawczych.

G. Babiński. *Wybrane zagadnienia z metodologii socjologicznych badań empirycznych*. Kraków 1980, r.II (Etapy procesu badawczego): 19–34 (MN I: 300–313).

Ćwiczenia 6

Etyka badań socjologicznych.

J. Brzeziński. *Metodologia badań psychologicznych*. Warszawa 1996, r. 5 (Etyczne problemy psychologii (I) – między kodeksem etycznym a laboratorium, fragment): 125–142 • *Kodeks Postępowania w dziedzinie Badań Rynkowych i Społecznych* (streszczenie jest pliku *kodeks.pdf* na stronie internetowej wykładowcy).

Ćwiczenia 7

Omawianie kolejnych propozycji projektów badawczych. W razie potrzeby pisemne kolokwium sprawdzające znajomość tekstów zadanych na ćwiczenia 2–6.

T. Sozański. *Propozycja eksperymentalnego badania wpływu dolegliwości i nieuchronności kary na podejmowanie działań przestępczych*. Tekst dostępny w pliku *projekt.pdf* na stronie internetowej wykładowcy.

Wykład 4

Eksperyment w naukach społecznych. Etyka w badaniach socjologicznych.

Zależność przyczynowa, metoda eksperymentalna, manipulacja i kontrola, klasyczny schemat eksperymentu i jego modyfikacje, trafność wewnętrzna i zewnętrzna, zasady etyczne obowiązujące w badaniach na ludziach.

Ćwiczenia 8

Eksperyment. Ograniczenia stosowalności metody. Referat (na podstawie: A. Sułek. *Eksperyment w badaniach społecznych*. Warszawa 1979. Część III, 189–286)

BABBIE, r.8 (Eksperyment): 245–266 lub A. Sułek. Schematy eksperymentalne w badaniach społecznych. W: A. Sułek (red.). *Logika analizy socjologicznej. Wybór tekstów*. Warszawa 1979, 101–135 (MN II, 40–67)

Ćwiczenia 9

Źródła socjologiczne

G. Babiński. *Wybrane zagadnienia z metodologii socjologicznych badań empirycznych*. Kraków 1980, r.IV (Źródła w badaniach socjologicznych): 65–79 (MN I: 409–421) • J. Topolski. *Metodologia historii*. Warszawa 1973, r.XV (Teoria wiedzy źródłowej): 342–354.

Ćwiczenia 10

Wskaźniki

S. Nowak. *Metodologia badań społecznych*. Warszawa 1985, fragment rozdziału III (Definiowanie pojęć i dobór wskaźników w badaniach): 170–181 (MN I, 235–248).

Wykład 5

Wskaźniki. Baza źródłowa badań empirycznych. Techniki wywoływania źródeł.

Wskaźnik i indicatum, typy wskaźników (wg S. Nowaka), łańcuch komunikacyjny, moc zawierania i moc odrzucania, indeksy i skale (wprowadzenie do tematu wg Babbie'ego), pojęcie źródła socjologicznego, źródła zastane i wywołane, ocena autentyczności, wiarygodności i istotności źródeł, techniki zbierania materiału empirycznego, podział technik (wg J. Lutyńskiego), trzy aspekty standaryzacji techniki (narzędzie, cechy zbiorowości ankieterów, warunki komunikowania się), wykorzystanie dokumentów urzędowych i materiałów prywatnych.

Ćwiczenia 11

Techniki wywoływania źródeł socjologicznych

J. Lutyński. *Techniki otrzymywania materiałów i ich podział*. Ss. 16–40 w: K. Lutyńska, A.P. Wejland (red.) *Wywiad kwestionariuszowy. Analizy teoretyczne i badania empiryczne* (wybór tekstów). Ossolineum 1983.

Wykład 6

Wywiad kwestionariuszowy i techniki ankietowe

Wywiad kwestionariuszowy, wywiad swobodny, kryteria wyboru techniki, zasady prowadzenia wywiadu z kwestionariuszem, aranżacja wywiadu, dopuszczalne i niedopuszczalne zachowania ankietera, podstawowe typy technik ankietowych, ankietę pocztowa i prasowa, ankietę audytoryjną, nowe techniki badawcze z użyciem kwestionariusza.

Ćwiczenia 12

Ćwiczenia 12 przeznaczone są na prezentację kilku wybranych projektów badawczych przez ich autorów (osoby, które złożą projekty w pierwszej kolejności) oraz dyskusję nad nimi (pracę oddaną przez jedną osobę można oddać do recenzji innej osobie).

J. Lutyński. *Analiza procesu otrzymywania informacji w badaniach z zastosowaniem wywiadu kwestionariuszowego*. Ss. 13-62 w: *Analizy i próby technik badawczych w socjologii*, t.IV (Wywiad kwestionariuszowy w świetle badań metodologicznych). Ossolineum 1972

Ćwiczenia 13 (14/01/09 – termin oddania projektów)

Wywiad kwestionariuszowy. Techniki ankietowe

J. Lutyński. *Pojęcie ankiety. Rodzaje technik ankietowych*. Ss. 39-52 w: *Analizy i próby technik badawczych w socjologii*. t. II, Ossolineum 1968 • Z. Sawiński, P.B. Sztabiński, F. Sztabiński (red.). *Podręcznik ankietera*. Warszawa 2000, r.9 (Aranżacja sytuacji wywiadu): 119–139, r. 26 (Ustawa o ochronie danych osobowych): 295–304

Wykład 7

Budowa kwestionariusza. Logiczna teoria pytań

Ogólne zasady budowy kwestionariusza, układ odniesienia rozmówcy, pytania sugerujące, zasada aprobaty społecznej, struktury sekwencyjne kwestionariusza (struktura tematyczna, logiczna,

graficzna), modele pytania (model logiczno-gramatyczny, model behawioralny), pytania otwarte i zamknięte (w sensie logicznym, strukturalnym i technicznym), analiza pytania zamkniętego logicznie (lista alternatyw, żądanie wyboru, typ roszczenia zupełności), pytania technicznie zamknięte z kafeterią koniunktywną i dyzjunktywną, kwestionariusz wywiadu a kwestionariusz ankiety.

Ćwiczenia 14

Budowa kwestionariusza

G. Babiński. *Pytania kwestionariuszowe: podstawowe podziały i typologie*. Ss. 53–73 (r.III) w:
J. Wasilewski (red.) *Wybrane zagadnienia metodologiczno-teoretyczne badań socjologicznych*.
Kraków 1984 (MN I: 391–408) • S. Nowak (red.). *Metody badań socjologicznych (wybór tekstów)*.
Warszawa 1965, r.IV (Problemy budowy kwestionariusza): 98–131.

Ćwiczenia 15

Teoria pytań. Referat na podstawie: A. Sułek. *Ilu jest Żydów w Polsce? Eksperymentalne studium wpływu skali na odpowiedzi ankietowe*. Ss. 175–187 w: A. Sułek. *Sondaż polski*. Warszawa 2001.

T. Pawłowski. *Pojęcia i metody współczesnej humanistyki*. Ossolineum 1977, r.VI (Teoria pytań):
151–193 • J. Lutyński. *Pytanie kwestionariuszowe i jego różne koncepcje*. Ss. 110–146 w:
K. Lutyńska, A.P. Wejland (red.) *Wywiad kwestionariuszowy. Analizy teoretyczne i badania empiryczne (wybór tekstów)*. Ossolineum 1983

Program kursu *Metody i techniki badań społecznych 2* podany zostanie do wiadomości na początku lutego.

<http://www.cyf-kr.edu.pl/~usozans/>